

SPIRITUAL CULTURE OF PERSONALITY AS THE BASIS OF POSITIVE IMAGE OF TEACHERS

A. K. Bryl

Abstract. *The article brings up some issues on spiritual culture of personality as the basis of positive image of a teacher; analyzes a set of theses that constitute the theoretical and methodological basis of research on formation of positive image of teachers and their spiritual culture. Spiritual culture of a teacher is considered to be an integral personal quality that determines its focus on creating own values and informative field; a way of mastering basic value orientation in professional life; a measure of assigning and updating of spiritual values. The level of spiritual culture of teachers is associated with their self-consciousness and illustrated by values and informative field of personality and principles of self-transformation, self-improvement, self-determination, and self-cognition.*

The study establishes some principles of developing spiritual culture of a teacher, they are as follows: diagnosis of spiritual culture level; students' awareness of own values and ideals; awareness of professional position (professional worldview); awareness of the spirituality principle as an expression of professional style; the role manifestation of spiritual culture as integrity of teacher's personality; formation of integrity of teacher's personality according to the level of spiritual culture; formation of spiritual atmosphere of educational collective. Relying on these principles there have been developed some general psycho-pedagogical conditions and technologies of development of spiritual culture of future teachers.

Keywords: *spiritual culture, spirituality, personality, positive image of teacher, teacher's qualities.*

КОНЦЕПЦІЯ УСПІШНОСТІ УЧНІВ ТА ПЕДАГОГІВ ШКОЛИ

УДК: 371.1+37.048

Омельчук В. В.

У статті розглянуто успішність учня, як об'єктивний показник високих результатів пізнавальної діяльності, позитивна оцінка вчителя, а також позитивна самооцінка й самовідчуття самої дитини. Характеризовано концепцію успішності учнів та педагогів школи, визначено критерії успішності учнів (педагогічні і психологічні) і критерії успішності вчителів (педагогічні, психологічні й професійно-особистісні).

Ключові слова: *успішність учня, успішність вчителя, критерії успішності, творча особистість, педагогічний, психологічний, професійно-особистісний критерій успішності.*

КОНЦЕПЦИЯ УСПЕШНОСТИ УЧЕНИКОВ И ПЕДАГОГОВ ШКОЛЫ

В. В. Омельчук

В статье рассмотрена успешность ученика, как объективный показатель высоких результатов познавательной деятельности, положительная оценка учителя, а также положительная самооценка и самооощущения самого ребенка. Охарактеризована концепция успешности учеников и педагогов школы, определены критерии успешности учеников (педагогические и психологические) и критерии успешности учителей (педагогические, психологические и профессионально-личностные).

Ключевые слова: успешность ученика, успешность учителя, критерий успешности, творческая личность, педагогический, психологический, профессионально-личностный критерий успешности.

THE CONCEPT OF PUPILS' AND TEACHERS' SUCCESSFULNESS

V. V. Omelchuk

The article analyzes some issues on elaborating the concept of successfulness of school students and teachers; determines some criteria of successfulness. It also reveals the purpose and objectives of «The school of developing a creative personality», i. e., to create favorable conditions for creative self-improvement of students; to develop skills of practical and creative application of acquired knowledge; to ensure harmonious development, a high level of education and culture of a genuinely moral, spiritually rich, physically developed, capable of self-education and self-realization creative citizen of Ukraine. One of key terms of realizing the assigned school tasks is development and implementation of the concept of pupils' and teachers' successfulness.

The author has determined some criteria of students' successfulness, such as pedagogical and psychological ones; as well as criteria of teachers' successfulness - pedagogical, psychological and personality-oriented professional ones, which can, in turn, determine the formation of students' successfulness. Students' successfulness is an objective indicator of good results of cognitive activity, a positive evaluation of teachers, positive self-esteem and self-perception of the child. Due to this, the basic criterion of training success, in our opinion, will be student's ability to achieve the best results at the lowest energy costs. It is associated with expression of many skills, such as: to do everything in time, feel the situation, apply rational means to achieve the goal, attract people; to feel the joy, satisfaction, self-confidence; not to be sad, not to give up in the face of difficulties; care for own health and so on.

Keywords: student's successfulness, teacher's successfulness, criterion of successfulness, creative personality, pedagogical, psychological, personality-oriented professional criterion of successfulness.

Актуальність дослідження визначається тим, що сучасна освіта надає великого значення шкільній успішності, яка вже давно не обмежується набором знань, умінь та навичок, а є інтегративною якістю особистості, яка формується під впливом соціального середовища, розвитку творчості, залучення до культурної спадщини свого народу, виховання, навчання, та особистого прикладу педагогів та батьків. Все це враховано в **концепції та структурно-функціональній моделі «Школи розвитку творчої особистості»**, яка ґрунтується на твердженні про те, що творча особистість є дійсним творцем історії. Саме колективній творчості людства сучасність зобов'язана усіма досягненнями матеріального та духовного життя суспільства. Щоб забезпечити розвиток суспільства, ми повинні забезпечити розвиток кожної окремої дитини, її успішність, сформувати творчу особистість.

Серед інтегрованих педагогічних ідей, які стали основою створення концепції школи, слід визначити такі: гуманний підхід до дітей (Я. А. Коменський, Я. Корчак); виховання через середовище (В.О. Сухомлинський); особистісно-зорієнтований підхід (І.Д. Бех, О.В. Бондаревська); технологія колективної творчої діяльності (І.П. Іванов), а також ідеї сучасної гуманістичної психології, які сформульовано у працях А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Фромма, Р. Мея.

Концептуальні особливості школи розвитку творчої особистості визначено як: особистісна орієнтація педагогічного процесу, пошуки та розвиток здібностей, закладених природою в кожній дитині; перетворення школи у центр духовної, моральної та естетичної культури; задоволення і використання інтересів дітей, як головної бази навчання; створення творчого простору школи засобами спільної творчої діяльності педагогічного колективу школи, учнів та батьків; психолого-педагогічна підтримка розвитку творчого потенціалу особистості (виховна, навчальна, профілактична та корекційна діяльність).

Мета «Школи розвитку творчої особистості»: створити сприятливі умови для творчого самовдосконалення учнів, виробити вміння практичного і творчого застосування здобутих знань; забезпечити гармонійний розвиток, високий рівень освіченості і виховання високоморального, духовно багатого, фізично розвиненого, здатного до самоосвіти та самореалізації творчого громадянина України.

Ця мета досягається шляхом орієнтації усього колективу школи на вирішення таких пріоритетних **задач:** оновлення змісту освіти, використання нових методів, форм, технологій активного навчання та виховання; формування системи інтелектуальної творчої діяльності вчителів та учнів; різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її здібностей, розвитку ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб; виховання життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях; виховання в школярів бажання та вміння вчитися, потреби і здатності до навчання упродовж всього життя; забезпечення самореалізації творчої особистості в різних видах діяльності; підготовка учнів до творчої діяльності; формування особистісних рис творчого громадянина України, який є носієм духовної культури народу, його національної ментальності; виховання дбайливого ставлення школярів до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, любов до праці.

Реалізація зазначених задач здійснюється шляхом тісної взаємодії усіх

членів колективу школи: адміністрації, педагогів, психолога та спеціалістів-консультантів. Підтримується постійний контакт з батьками.

Однією із ключових умов виконання поставлених школою задач, є розробка і впровадження концепції успішності учнів та вчителів.

Проблема успішності навчання школярів хвилює вчених уже не одне століття. Підтвердження тому можна знайти у працях Аристотеля, Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського й багатьох інших класиків вітчизняної педагогіки. Незважаючи на тривалість вивчення, дана проблема залишається актуальною і в наш час. У повсякденній практиці ми часто стикаємося з рядом питань: якого учня вважати успішним, як оцінити успішність навчання школяра?

На жаль, поки немає методик, що точно оцінюють успішність. Хоча вченими постійно робляться спроби розробити таку методiku і є критерії, за допомогою яких більш-менш точно можна визначити рівень успішності учня.

Умовно ці критерії можна розділити на педагогічні й психологічні:

1. **Педагогічні критерії:** здатність учня до засвоєння освітніх програм, пропонує школою; здатність продемонструвати свої знання, уміння й навички [5].

Дійсно, непрямим показником успішності навчання є успішність учня зі шкільних дисциплін, що виражається в підсумкових оцінках. Причому акцент варто робити не на поурочних балах, а на оцінках, отриманих за самостійні й контрольні роботи, виконані без допомоги вчителя або колективного обговорення. Також, як показник успішності навчання, доцільно використовувати оцінки на іспитах і заліках, оцінки виконання контрольних завдань; одержання заохочень і стягнень.

2. **Психологічні критерії:** позитивна динаміка розвитку; позитивна мотивація до навчання, позитивне ставлення до школи, збереження пізнавального інтересу, адже учня, що не любить школу й не хоче вчитися, не можна назвати успішним; соціальна адаптованість (учневі комфортно в школі, серед однолітків і вчителів); позитивні відносини між учнем і вчителем (взаєморозуміння й взаємоповага – запорука шкільної успішності); позитивні відносини з однокласниками; хороше фізичне й психічне здоров'я; адекватна-позитивна самооцінка – дитина сама повинна почуватися успішною; почуття благополуччя в сім'ї – тривожний, заляканий, зацькований відмінник не може бути названий успішним учнем.

Становить інтерес антропоцентрична філософія Д. Б. Ельконіна й В.В. Давидова, що в основу навчання ставить людські відносини, суб'єктні позиції: дорослий-дитина, дитина-дитина, активно-діяльнісний спосіб навчання. При цьому, основними критеріями успішності навчання дитини є психологічний комфорт, санітарно-гігієнічний і емоційний ефект, рухова активність [6].

Аналіз різних підходів до проблеми оцінки навчальних досягнень учнів (А. Анастасі, М. М. Скаткін, М. О. Чошанцев, Г. Харман, В. А. Якунін та ін.) дозволили визначити такі якісні показники успішності як пізнавальна активність, самостійність і креативність.

На думку Е. Торренс, креативність у процесі навчальної діяльності знаходить своє вираження в загостреному сприйнятті особистістю учня недоліків, прогалин у знаннях, браку елементів, дисгармонії тощо.

Самостійність є найбільш істотною ознакою людини і як особистості, і як

суб'єкта діяльності. Людина як особистість, підкреслює Л. І. Анциферова, «завжди сама самостійно прокладає свій унікальний індивідуальний шлях» [1; 4]. Розумова творча самостійність – це лише один з конкретних проявів самостійності як властивості особистості й суб'єкта діяльності. Самостійність проявляється й в інших сторонах навчальної діяльності, зокрема, в її організації, а точніше, у самоорганізації. Під самоорганізацією розуміється спосіб організації самим учнем власної пізнавальної діяльності [7].

Пізнавальна активність розглядається як поведінкова форма вираження мотивації, зовнішня процесуальна сторона якої знаходить своє вираження в характеристиках діяльності. Пізнавальна самостійність необхідна для прийняття автономних рішень у процесі подолання навчальних труднощів. Вона проявляється у прагненні й умінні самостійно мислити, знаходити свій підхід до розв'язання поставленого завдання, незалежно від власних суджень, у бажанні зрозуміти навчальну інформацію й вивчити способи її здобування.

Отже, успішність учня – це не тільки об'єктивний показник високих результатів пізнавальної діяльності, не тільки позитивна оцінка вчителя, але й позитивна самооцінка й самовідчуття самої дитини. Виходячи із цього, основним критерієм успішності навчання, на наш погляд, буде вміння учня з найменшими енергетичними витратами досягати найбільших результатів. Це пов'язане із проявом багатьох здібностей, наприклад, таких як: усе робити вчасно, відчувати ситуацію, застосовувати раціональні засоби для досягнення поставленої мети, притягувати до себе людей, відчувати почуття радості, задоволення, впевненості у власних силах, не сумувати, не пасувати перед труднощами, дбайливо ставитися до свого здоров'я тощо.

З усього сказаного можна зробити висновок, що успішність учня тісно пов'язана з успішністю вчителя, адже навряд чи незадоволений собою, дратівливий педагог, який не прагне до постійного самовдосконалення, може навчити і виховати успішну, врівноважену, розумну, освічену й виховану особистість. Отже, успішність учня напряму залежить від успішності вчителя; розглянемо це поняття більш докладно. До критеріїв успішності вчителя належать:

1. Педагогічні критерії успішності вчителя. До них можна віднести:

1) рівень навченості учнів;

2) рівень сформованості загальнонавчальних умінь і навичок. До них належать: навчально-інформаційні вміння (робота з письмовими та усними текстами, з джерелами інформації); навчально-логічні вміння (вміння аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати, узагальнювати тощо); навчально-управлінські вміння (розуміти поставлене завдання, виробляти алгоритм дій, володіти різними засобами самоконтролю і т. п.);

3) стан дослідницької роботи та роботи з самоосвіти, метою якої є оволодіння вчителями теоретичних знань про різні методи і форми викладання. Дослідницька робота дає можливість простежити ефективність застосування тих чи інших теоретичних знань;

4) освіта педагогів і підвищення кваліфікації, – це одна з найважливіших умов для підвищення і збереження якості викладання;

5) здатність до самоаналізу, рефлексії, імпровізації, використання нововведень;

6) інноваційна діяльність, що дозволяє здійснювати освітній процес на

більш високому, сучасному рівні, сприяє розвитку школи [1].

2. Психологічні критерії успішності вчителя:

- 1) інтерес, мотивація;
- 2) свідоме навчання (чітке розуміння дитиною того, чому і навіщо треба вчитися, що неможливо при формальному викладанні і ставленні вчителя до власної педагогічної діяльності);
- 3) взаємовідносини в системі «вчитель – учень» (взаємодія, спілкування і співпраця вчителя з учнем має бути побудована на рівні змістовизначних і цілепокладальних дій);
- 4) врахування індивідуальних особливостей учня (уваги, пам'яті, мислення учня), уважність і спостережливість вчителя [2].

3. Професійно-особистісні критерії успішності вчителя:

1) Емоційність. Інтенсивність емоцій, їх стійкість, глибина почуттів; адекватність емоційного стану вчителя на діяльність учнів; доброзичливість реакції вчителя на збудження; впевненість у своїх педагогічних думках і діях, задоволеність від результату своєї праці.

2) Виразність мовлення. Ця якість характеризує змістовність, яскравість, образність і переконливість мовлення вчителя. За рахунок логічності мови, образності, точності й виразності мовлення можна розв'язати цілий ряд важливих педагогічних завдань.

3) Творчий початок особистості, креативність, гнучкість.

4) Організаторські здібності, вміння вирішувати проблеми й брати на себе відповідальність за вчинки учнів.

5) Почуття гумору.

6) Наполегливість, дисциплінованість, організація праці.

7) Позитивне ставлення до людей, доброзичливість.

8) Впевненість, відповідальність, самокритичність.

За Ю. К. Бабанським, В. О. Сластьоніним, Н. В. Кузьміною, специфічною рисою діяльності вчителя є висока включеність в неї особистості педагога [2]. Це означає, що особистісні особливості вчителя виступають як інструмент його професійної діяльності. Проте, об'єктом оцінювання виступає не вся сукупність особистісних характеристик вчителя, а тільки та частина особистісних якостей, яка є професійно значущою.

З метою підвищення успішності у «Школі розвитку творчої особистості» постійно ведеться робота, в якій беруть участь учні, вчителі, адміністрація, батьки, адже тільки спільними зусиллями можна досягти успішності. Наприклад, на засіданнях педради постійно обговорюються шляхи досягнення навчальної успішності. Розроблена схема досягнення успішності.

Таблиця 1

Схема досягнення навчальної успішності
Таблиця 2

Мета	Форми співпраці	Засоби	Результат співпраці
Робота з поняттям «Навчальна успішність учнів»	Робота в малих групах	Коло ідей	Рівень оцінювання учнем своїх реальних можливостей та ступінь свідомого відтворення, застосування, творчого використання навчальних досягнень.
Чинники, які впливають на результати успішності	Самостійне визначення чинників успішності. Робота в малих групах: узагальнення ідей їх ранжування. Висновки експертної групи: узагальнення результатів роботи груп	ПРЕС, мікрофон	Чинники, які впливають на результати успішності учня. Природні задатки та здібності. Середовище, в якому виховується учень. Особистість учителя. Атмосфера в класі, колективі вчителів, де навчається учень. Матеріально-методична база навчання. Мотивація вчителя та учня. Здоров'я вчителя та учня.
Від кого залежить успішність учня	Співбесіда, інтерв'ювання під час підготовки до педради	Мозковий штурм	Успішність учня залежить від учнів, учителів, батьків.
Аналіз успішності учнів за I семестр у порівнянні з I семестром минулого року, результативність підготовки до предметних олімпіад (районний тур)	лекція з елементами бесіди: колективний аналіз результатів за узагальнювальними таблицями	Колективна робота	Визначення рівня навчальних досягнень гімназиста на початок навчального року; відповідно до цього складання списків учнів за групами: <i>високого рівня</i> (підготовка до участі олімпіад різного рівня), <i>гімназійна</i> (збереження позиції, мінімальний крок уперед), <i>перехідна</i> (увага, консультації, авансування) та <i>група ризику</i> (учні, робота з якими потребує певної педагогічної корекції) дали певні результати. Проте виникла необхідність визначення методичного комплексу завдань для роботи з учнями сильної групи (учнів – учасників предметних олімпіад) та групи ризику.

Замкнене коло учня з групи ризику	Лекція: врахування впливу природних особливостей, темпераменту, типу характеру на результати навчання. Робота в групах: пошук методичних прийомів та засобів роботи з учнями даної категорії	Навчачи вуся	Групу ризику, як правило, складають учні, котрі мають певні психологопедагогічні особливості, що в поєднанні з типом темпераменту та характером створюють певні навчальні проблеми. Гіперактивні школярі відрізняються надмірною активністю, рухливістю, неможливістю тривалий час зосереджувати свою увагу на будь-якому виді навчальної діяльності. Під час уроку цим дітям складно вправлятися із завданнями, оскільки вони зазнають труднощів в організації та завершенні роботи, швидко виключаються з процесу виконання завдання. Ліниві діти вирізняються відсутністю бажання навчатися. Причини появи лінощів у школярів можуть бути різними: неправильне сімейне виховання; безперспективність, з їхньої точки зору, навчання; відсутність контролю за їхніми діями з боку дорослих (або, навпаки, перебільшена опіка і напучення з приводу вкорінених лінощів). До дітей з емоційними порушеннями належать агресивні діти, емоційно-розгальмовані діти або занадто сором'язливі, образливі, уразливі діти.
-----------------------------------	--	--------------	--

Форми роботи з учнями в школі з метою запобігання зниженню результатів успішності

Наші учні беруть активну участь в олімпіадах, конкурсах, творчих вечо-

Типи груп За навченістю	Група ризику	Середня група	Група олімпіадного резерву
Методика роботи під час уроку	Опитування учнів за методикою (за рішенням педради лютого 2007р.)	Завдання випереджального характеру	Картка з індивідуальними завданнями олімпіадного типу
Диференціація навчання			
Методика роботи з домашніми завданнями	Домашня робота як у класі для закріплення матеріалу	Можливість вибору завдання	Завдання на відпрацювання основних навичок, відповідно до вимог олімпіади
Види контролю	Тестування, як форма вхідних зрізових робіт		
	Введення завдань загальнонавчального рівня	Введення завдань середнього рівня	Введення завдань олімпіадного рівня

Індивідуальна робота в позаурочний час	Консультації (з усіх предметів)		Робота з підготовки до олімпіади
Робота з класним керівником	Запрошення батьків на урок, на консультацію. Інформація про небажання вчитися, труднощі у навчанні	Інформація про зміни у навчанні, поведінці	
Робота з батьками	Запрошення на уроки		
	Консультації з питань допомоги учневі вдома	Індивідуальні консультації на вимогу	
Робота в системі додаткової освіти	Спецкурси, факультативи з розвитку особистості		
	Виконання домашніх завдань з основних предметів (математика, фізика, хімія, іноземні мови, українська)		
Інтелектуальні турніри, конкурси	Загально гімназійні конкурси		
	Конкурси для учнів групи ризику		Шкільна олімпіада

рах, виставках та інших заходах. З першого класу їм прищеплюється поняття, що успішність – це не тільки гарні оцінки, а й задоволення від навчання, спілкування з педагогами й однолітками, відчуття самозадоволення й прагнення до подальших досягнень. Звісно, цим не вичерпується робота з формування успішної особистості й наша школа має потенціал для їх створення і втілення в життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцыферова Л.И. К психологии личности как развивающейся системе // Психология формирования и развития личности / Л.И. Анцыферова. – М., 1981.
2. Ключникова И.В. «Критерии успешности учителя»/ Электронное издание: [режим доступа]: <http://festival.1september.ru/articles/538932/>
3. Курапова Т. Ю. Критерии успешности обучения учащихся общеобразовательных школ [Текст] / Т. Ю. Курапова // Психология в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2011 г.). — СПб. : Реноме, 2011. — С. 106-109.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения / А.К. Маркова, Т. А. Матис, А.Б. Орлов. — М., 2009.
5. Соболев Н.В. Оценка успешности обучения учащихся / Н.В. Соболев / Электронное издание: [режим доступа]: festival.1september.ru/articles/101368/

6. Эльконин Д.Б. Психологические вопросы формирования учебной деятельности в младшем школьном возрасте / Д.Б. Эльконин // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.И. Ильасова, В.Я. Ляудис. – М., 1999.

7. Якунин В.А. Педагогическая психология / В.А. Якунин. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2010.

THE CONCEPT OF PUPILS' AND TEACHERS' SUCCESSFULNESS

V. V. Omelchuk

Abstract. *The article analyzes some issues on elaborating the concept of successfulness of school students and teachers; determines some criteria of successfulness. It also reveals the purpose and objectives of «The school of developing a creative personality», i. e., to create favorable conditions for creative self-improvement of students; to develop skills of practical and creative application of acquired knowledge; to ensure harmonious development, a high level of education and culture of a genuinely moral, spiritually rich, physically developed, capable of self-education and self-realization creative citizen of Ukraine. One of key terms of realizing the assigned school tasks is development and implementation of the concept of pupils' and teachers' successfulness.*

The author has determined some criteria of students' successfulness, such as pedagogical and psychological ones; as well as criteria of teachers' successfulness - pedagogical, psychological and personality-oriented professional ones, which can, in turn, determine the formation of students' successfulness. Students' successfulness is an objective indicator of good results of cognitive activity, a positive evaluation of teachers, positive self-esteem and self-perception of the child. Due to this, the basic criterion of training success, in our opinion, will be student's ability to achieve the best results at the lowest energy costs. It is associated with expression of many skills, such as: to do everything in time, feel the situation, apply rational means to achieve the goal, attract people; to feel the joy, satisfaction, self-confidence; not to be sad, not to give up in the face of difficulties; care for own health and so on.

Keywords: *student's successfulness, teacher's successfulness, criterion of successfulness, creative personality, pedagogical, psychological, personality-oriented professional criterion of successfulness.*

ИНТЕГРАЦИЯ КАК ИННОВАЦИЯ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

УДК 811.13.14»36:316.77:[з78.637+378.681]

Голубенко Л.Н., Панченко М.А.

В статье рассматриваются оценка различными учеными-методистами влияния интеграции на обучение иностранным языкам, формулировка самого явления «интеграции при обучении иностранным языкам», примеры и приемы его применения в обуче-